

Pedro Urraca és un dels personatges més enigmàtics que va donar el franquisme. Gràcies a ell, Franco va poder capturar el president Companys. Més endavant, va poder fugir d'una pena de mort imposada a França per haver col·laborat amb els nazis.

Un agent triple al servei de Franco

En una de les darreres imatges que es conserven del president Lluís Companys apareix dret, vestit amb un hàbit clar, molt més prim que no de costum i amb una posició que sembla indicar que fumava una cigarreta. Tot i que el posat suggereix que el seu estat d'ànim, almenys en aquell moment, era tranquil, en el fons no ho devia estar gaire, perquè la fotografia fou presa el 29 d'agost del 1940 al pas fronterer d'Hendaia, a Euskadi Nord, moments abans de ser lliurat a les autoritats franquistes. Just abans de passar al costat espanyol, el president de la Generalitat de Catalunya, que, com es veu en la imatge, anava sense manilles, va posar uns instants per a un fotògraf ocasional. Era Pedro Urraca Rendueles, el policia que va custodiar Companys des de la presó de La Santé de París fins a Espanya i que, fet i fet, havia estat el responsable de la seva persecució i la seva detenció a França. El fet més curiós, tanmateix, és que aquesta imatge s'ha conservat gràcies a Pedro Urraca, que, com ha explicat l'historiador Josep Benet, la va enviar anònimament a la dona del president Companys per deixar constància que l'havia lliurat en bon estat de salut.

La captura del president de la Generalitat de Catalunya fou, sens dubte, un dels principals mèrits que figuren en l'expedient policíac de Pedro Urraca Rendueles. Però no fou l'únic. Per mitjà de la seva actuació, el règim franquista va poder detenir i traslladar a Espanya exiliats il·lustres de la

Segona República com, per exemple, Julián Zugazagoitia –que fou ministre de Governació– o Joan Peiró –ministre d'Indústria–, que, igual com Companys, foren executats per ordre del general Franco. Alguns altres polítics de nivell, com ara el president Manuel Azaña, o bé els catalans Josep Tarradellas, Ventura Gassol i Lluís Nicolau d'Olwer, van ser també en el punt de mira de Pedro Urraca. La detenció d'exiliats republicans en territori francès fou possible perquè les autoritats franquistes, gràcies a la connivència amb l'Alemanya nazi –que a mitjan 1940 havia ocupat França–, hi van desplegar una estructura policíaca.

L'historiador Jordi Guixé, autor d'una tesi doctoral sobre la persecució de republicans a França, defineix Pedro Urraca com l'agent de policia més important de la xarxa repressora dels exiliats, que tenia l'encàrrec específic de localitzar, vigilar i perseguir *rojos* de l'estat espanyol. Segons Guixé, Urraca treballava a les ordres de la direcció general de Seguretat franquista, tot i que es movia per França amb un passaport diplomàtic de l'ambaixada espanyola a París. Ara bé, l'activitat de Pedro Urraca a França no es va limitar, com a policia, a complir les ordres de perseguir exiliats republicans, sinó que, amb la col·laboració, fins i tot, de la seva dona i la seva sogra, va muntar una xarxa paral·lela d'extorsió de refugiats amb l'objectiu d'enriquir-se. Segons una definició feta uns quants anys després pels serveis

secrets francesos, Urraca responia al perfil “d'un home molt ben presentat, sempre ben pentinat i molt ben vestit, qualificat amb una certa intel·ligència, però no cultivat, qualitats apreciades aparentment per a desenvolupar la mena d'activitats que feia”. Per tot plegat, la vida de Pedro Urraca, abans, durant i després de la seva estada a França, aporta prou material per a fer-ne gairebé un film.

De banquer a espia. A l'expedient policíac de Pedro Urraca, consultat per Jordi Guixé a l'arxiu de la direcció general de Policia de Madrid, hi consta que va néixer a Valladolid el 1904. Els primers anys va treballar en un banc d'aquesta ciutat, fins que el setembre del 1929, quan tenia 25 anys, va ingressar al cos de policia. El 1934 el van destinar a l'oficina d'informació de la direcció general de Seguretat de la República, tot i que, amb l'esclat de la guerra civil, es va donar de baixa del cos i se'n anà a viure a França, des d'on va col·laborar activament amb el bàndol franquista. Gràcies a això, en acabar la guerra el tribunal de depuració d'antics funcionaris republicans el va rehabilitar. Si bé durant uns mesos del 1939, segons que explica Guixé, fou destinat a Roma amb la missió de vigilar l'activitat del rei Alfons XIII, el novembre d'aquell any li van concedir una plaça a l'ambaixada espanyola de París.

Aprofitant l'entrada de les tropes alemanyes a la capital francesa, el juny del 1940, el règim franquista va cercar la col·laboració dels nazis per tal de perseguir els refugiats republicans. Amb aquest objectiu, el coronel Antonio Barroso, que treballava a París per al servei d'intel·ligència militar franquista, va rebre l'ordre d'organitzar una estructura policíaca i de buscar un home de confiança que dirigís les operacions de recerca i captura de

personalitats republicanes destacades. L'home escollit fou Pedro Urraca, a qui van donar un càrrec amb unes atribucions d'una certa ambigüitat: agregat policíac de l'ambaixada espanyola de París. D'aquesta manera, Urraca es va dedicar a seguir les activitats dels principals polítics espanyols, catalans i bascos, sobre els quals enviava informes a la direcció general de Seguretat i també al servei exterior de Falange. Per acabar-ho d'adobar, no conformant-se de treballar com a agent franquista, Urraca es va oferir a col·laborar amb els alemanys, i esdevingué el principal contacte de la policia espanyola amb la Gestapo, i també amb la policia francesa del règim col·laboracionista de Vichy: és a dir, es convertí, en paraules de Jordi Guixé, en la "pedra angular" d'un grup d'agents que tenien "la funció de realitzar les activitats secretes d'informació que configurarien el cos subterrani del triangle Franco-Pétain-Hitler per a executar la repressió contra els republicans espanyols".

Entre els documents localitzats per Guixé, i que figuren en els annexos de la seva tesi doctoral, encara inèdita, n'hi ha un que porta data del 10 de juliol del 1940, en què Pedro Urraca informa el cap de la direcció general de Seguretat, el comte de Mayalde, sobre la confiscació de tots els locals "pertenecientes a las organizaciones rojas", com eren els del SERE i el JARE, els serveis creats per ajudar als refugiats espanyols, juntament amb les oficines de la Generalitat de Catalunya i del govern basc. Pedro Urraca informava el seu superior que havia obtingut el permís dels alemanys per escorcollar tots aquests locals i també el domicili particular del president Companys a la capital francesa, "en los que se ha recogido abundante documentación y álbumes fotográficos de la vida política del citado Companys. Todo ello ha quedado depositado en el consulado general de esta capital para su remisión a Madrid por valija", explica Urraca al seu informe. En aquest mateix document, Urraca deixava ben clar el grau de col·laboració entre franquistes i nazis: "[la] Gestapo está dispuesta a efectuar las detenciones necesarias y los registros consiguientes en cuanto yo se lo indique", escrivia. Entre algunes de les personalitats catalanes que Urraca deia

EL TEMPS

El president Lluís Companys, fotografiat per Pedro Urraca a Hendaia, l'agost del 1940, poc abans de ser lliurat a les autoritats franquistes. Foto extreta del llibre de Josep Benet *El president Companys, afusellat*. Edicions 62, 2005.

que cercava de detenir hi havia Antoni Maria Sbert, Frederica Montseny i Joan Peiró.

Primer interrogatori. Ara bé, un dels principals objectius de la policia franquista va ser, sens dubte, el president Lluís Companys. Pedro Urraca fou, de fet, el primer que va poder inter-

rogar-lo a la presó parisenc de La Santé, el 21 d'agost del 1940, una setmana després de ser detingut pels alemanys a la localitat bretona de La Baule. Segons que explica Josep Benet al llibre *La mort del president Companys* (Edicions 62, 1998), tot indica que la detenció fou preparada per la direcció general de Seguretat, amb la cooperació de Pedro Urraca. En un informe enviat a Madrid, datat el 22 d'agost de 1940, Urraca explica que el dia de l'interrogatori va trobar Companys molt més envellit que la darrera vegada que l'havia vist. "Representa más de 60 y sólo tiene 57 años", deia. Durant l'interrogatori, Companys feia un repàs de la seva trajectòria personal i política i assegurava

Va muntar, amb la dona i la sogra, una xarxa d'extorsió de refugiats

EL TEMPS

El president Companys, recolzat a l'ampit de la finestra de la casa on vivia, i on fou detingut l'any 1940, a la localitat bretona de La Baule. Foto extreta del llibre de Josep Benet *El president Companys, afusellat*. Edicions 62, 2005.

que havia marxat de l'estat espanyol perquè no estava d'acord amb Franco. “En el momento de abandonarle, nos indica que el pesar más grande que se puede tener, aun más que la proximidad de la muerte, es el perder la fe en los ideales, como a él le ha ocurrido en los últimos momentos de su carrera política”, escriu Urraca a l'informe enviat a Madrid, que reproduïx Guixé a la seva tesi doctoral. Quatre dies després de l'interrogatori, arribava una carta a la presó de La Santé, enviada per ordre del comte de Mayalde, demanant que Companys fos lliurat a Pedro Urraca per ser portat a Madrid. Segons Josep Benet, Mayalde va demanar la mediació de Ramon Serrano Súñer —el cunyat de Franco, que aleshores era ministre d'Afers Estrangers— amb els alemanys per poder emportar-se el president de la Generalitat. Això contrasta amb l'actitud oficial del règim franquista, que sempre va assegurar que mai no havia demanat als alemanys la detenció de Companys. En una entrevista exclusiva concedida per Serrano Súñer a EL TEMPS l'any 1989 (vegeu el número 250), el cunyat de Franco acusava l'ambaixador Lequerica, que qualificava de covard, de ser-ne el responsable: “[Lequerica] s'assabenta de la detenció de Companys i se'n va, amb Urraca i amb l'altre, el treu de la presó i el porten directament a

Madrid. Sense més”, explicava Serrano Súñer en aquella entrevista.

Activitat paral·lela. El fet més sorprenent de la biografia de Pedro Urraca, tanmateix, és l'activitat paral·lela que va portar a terme, aprofitant la seva condició de triple agent. Tal com ha pogut constatar Jordi Guixé, Urraca va organitzar una mena de *secció* d'ajut als jueus que s'escapaven de la persecució nazi, gràcies, sembla, al fet que els alemanys li van permetre de supervisar els visats dels estrangers que demanaven permís per viatjar a Espanya. D'aquesta manera, Urraca s'oferia als interessats a facilitar-los la documentació legal. Un cas documentat és el d'un jueu de nacionalitat holandesa que es deia Leys Cowis. Urraca li va obtenir un visat fals per entrar a Espanya i el va convèncer que era millor que les seves pertinences valuoses, com ara diners i joies, viatgessin a través de la

Segons la vídua de Companys, Urraca “s'havia comportat correctament amb el president”

valisa diplomàtica. Cowis va viatjar, efectivament, a Espanya, però mai més no va veure els seus objectes de valor. Aquesta acció, segons Guixé, fou repetida gran nombre de vegades per Urraca i els seus col·laboradors, entre els quals hi havia la seva dona, Hélène Cornette i la mare d'aquesta. Aquest afer, quan el descobrí la policia francesa, fou una de les principals causes per les quals —ja alliberada França del jou alemany— la justícia d'aquell país va dictar una ordre de crida i cerca contra Pedro Urraca.

Per aquesta raó, Urraca es va haver d'amagar, fent-se passar, fins i tot, per ciutadà belga, fins que el setembre del 1945 va poder tornar a Espanya. Malgrat això, la policia francesa va continuar les investigacions i va descobrir les seves activitats d'espionatge i de col·laboració amb els nazis. Finalment, el 1948 el Tribunal de Justícia de París va condemnar Urraca, “en absència”, a la pena de mort. La seva dona i la seva sogra van rebre unes penes de 5 anys i 2 anys respectivament. Tot i que França va dictar una amnistia el 1953, la justícia no va anul·lar el seu cas fins l'any 1974. En aquella data, segons que creu Guixé, Urraca era funcionari del consolat espanyol a Brussel·les. A partir d'aleshores, els historiadors li perden la pista gairebé completament.

Per tot plegat, la figura de Pedro Urraca Rendueles és una de les més enigmàtiques que ha donat el franquisme. Lluís Nicolau d'Olwer, una de les víctimes de la seva persecució, el definí com “un gran prohóm de la germanofília i del mercat negre, que va conduir el nostre president a Espanya”. Molt probablement, mai no se sabrà què opinava el president Companys del seu captor, ni què en pensava en el moment que li va fer aquella famosa fotografia a Hendaia. Tanmateix, segons que va recollir l'historiador Joan Llach, uns anys després de l'afusellament del president, la seva vídua, en assabentar-se que la policia francesa perseguia Urraca, va afirmar: “Urraca és potser l'únic que es va comportar correctament amb el president. No el va emmanillar i el seu comportament va ser molt correcte.”

Xevi Camprubi